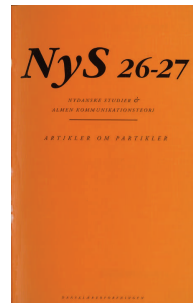

NyS

Titel:	En kognitiv analyse af perfektum og imperfektum i dansk
Forfatter:	Per Durst-Andersen
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Studier & Almen kommunikationsteori</i> 26+27. <i>Artikler om partikler</i> , 2000, s. 131-164
Udgivet af:	Dansklærerforeningen
URL:	www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

EN KOGNITIV ANALYSE AF PERFEKTUM OG IMPERFEKTUM I DANSK

AF PER DURST-ANDERSEN

1. INDLEDNING

I det følgende skal jeg forsøge at beskrive hvad jeg regner for det kognitive grundlag for dansk perfektum og imperfektum, samt beskrive den grammatik, der kan redegøre for disse formers udtryks- og indholdsstruktur, herunder ikke blot deres semantik, men også deres pragmatik. Den grammatiske del af teorien går tilbage til resultaterne af en longitudinal undersøgelse af to bilingvale og to monolingvale børns tilegnelse af dansk i begyndelsen af 80'erne (jf. Durst-Andersen 1984a og 1984b), medens det kognitive grundlag blev udviklet under arbejdet med russisk aspekt (jf. Durst-Andersen 1992). Hele teorien tager sit udgangspunkt i, at et sprogs grammatiske strukturer i princippet altid vil være orienteret mod enten udtryks-, appel- eller fremstillingsfunktionen og at et sprog i kraft af dette enten vil være afsenderbaseret, modtagerbaseret eller virkelighedsbaseret, hvilket er de tre såkaldte supertyper, som jeg opererer med (jf. Durst-Andersen 1993/94 og 1996). Dette kan forklare, hvorfor fx russisk og dansk ikke har en eneste verbal- eller nominalkategori til fælles. Inden gennemgangen af min egen teori, vil jeg dog ganske kort berøre tidligere teorier om perfektum og imperfektum generelt og ligeledes kort redegøre for de krav, som jeg mener, at man bør stille til en hvilken som helst lingvistisk teori (om de kan tilfredsstilles er en anden sag). Herunder vil jeg præsentere de data, som skal forklares og beskrives – også de forskelle, som man finder mellem fx dansk og engelsk eller dansk og nederlandsk.

2. GENERELT OM TIDLIGERE TEORIER

Hvis vi kaster et blik på behandlingen af perfektum (present perfect) og imperfektum (simple past) i forskellige sprog, fx Glismann 1987 om dansk, Waugh 1987 om fransk, Leech 1971 om engelsk, Korrel 1993 om

nederlandsk, slår det én, at der ikke er den store forskel i den teoretiske behandling af disse, selv om der kan konstateres endog store forskelle i disse to formers anvendelse i de nævnte sprog (jf. Davidsen-Nielsen 1990 og Korrel 1993). Dette betyder bl.a., at der opstilles nogenlunde samme delbetydninger for perfektum – her med den engelske present perfect som eksempel, da det er den bedst belyste (jf. Couper-Kuhlen 1987, Leech 1971, McCawley 1971, Harder 1996, Harris 1984, Comrie 1976, Huddleston 1984, Quirk et al. 1985, Fenn 1987, m.fl.):

- (a) The resultative perfect:
Joe has left.
- (b) The experiential perfect:
Maria has lived in Bangkok.
- (c) The continuative perfect:
I have lived in France since March.
- (d) Current relevance:
She has moved.

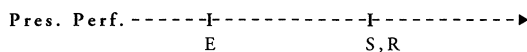
Visse typologisk orienterede lingvister, såsom fx Heine 1992 og Schwenter 1994, betoner, at betydning (a) – der også går under navnet “Hot news perfect” (dvs. går på *ny* information) – ikke må betragtes som en delbetydning, der er ligestillet med de andre, men som en helt separat betydning. Dette lader antyde, at det har været svært at finde en almen definition af perfektum, som kunne dække samtlige delbetydninger. Man kan med Schwenters ord sige, at der generelt er enighed om flg. definition:

Perfects describe a past situation with current relevance at speech time, or a situation beginning in the past that continues into the present (Schwenter 1994:998).

Med andre ord ser det ud som om betydning (d) bruges som udgangspunkt for såvel betydning (a) og (b) som (d), medens betydning (c) behandles særskilt. Bemærk, at perfektum således tolkes som snarere tvetydig end vag. Som et kuriosum kan det nævnes, at ældre veletablerede engelske grammatikere, som fx Sweet 1900 og Jespersen 1933, kun opererede med to betydninger, nemlig (1) *incomplete perfect* hos Sweet eller *inclusive present* hos Jespersen, og (2) *complete perfect* hos Sweet og *permanensive present* hos Jespersen.

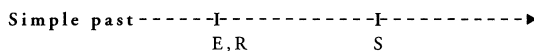
Sammenligner vi alt dette med Glismanns (1987 og MS) beskrivelse af dansk perfektum og imperfektum, konstaterer man store ligheder, men også en væsentlig forskel: Glismann skelner mellem (1) modalperfektum (*Tyven er gået ind i gården, har slået kælderruden ind og har så sprængt bankboksen*) og (2) ikke-modalperfektum, hvor der skelnes mellem tre konstruktionstyper, der nøjagtigt svarer til betydningerne under (a), (b) og (c), men blot kaldes (a) transformativ konstruktion (jf. *Hun er rejst*), (b) ikke-transformativ konstruktion, hvor handlingen er afsluttet (jf. *Jeg har sovet*), og (c) ikke-transformativ konstruktion, hvor handlingen er uafsluttet (jf. *Jeg har kendt ham siden 1968*). Det særegne er således, at der findes en funktion i dansk, kaldet *modalperfektum*, som ikke findes i de øvrige sprog med perfektum, fx engelsk og nederlandsk. På grund af dennes eksistens i dansk er Glismann (i modsætning til øvrige forskere) i stand til at samle samtlige delfunktioner under een samlet betydning, nemlig ikke-modalperfektum.

Den netop konstaterede enighed mellem lingvister kan føres tilbage til Reichenbach 1947 (287-299), som alle uden undtagelse arbejder ud fra og ikke sætter spørgsmålstejn ved (Det gælder også Glismann). Som bekendt opererede Reichenbach med tre størrelser: *point of speech* (S), *point of event* (E) og (hvilket var det nye) *point of reference* (R). Om perfektum (kaldet *anterior present* af Reichenbach selv) hedder det nogenlunde som følger (p.289). I udsagnet "I have seen Charles" ligger begivenheden ligesom ved plusquamperfektum også før taletidspunktet, men der refereres til et punkt, der er samtidig med taletidspunktet, dvs. taletidspunkt og referencepunkt falder her sammen. Han henviser selv til Otto Jespersen (1924: 269), der skrev, at "present perfect is a retrospective variety of the present." Dette kan også afbildes rent skematisk:

FIGUR 1

I forbindelse med simple past falder referencepunktet sammen med begivenhedspunktet, hvilket skematisk er afbildet på følgende måde af Reichenbach og senere af hundredevis andre:

FIGUR 2

Selv om Reichenbach ved første blik synes at udtrykke sig meget klart, så viser det sig, at der har været plads til flere fortolkninger. Det, der er blevet tolket forskelligt, er hans *point of reference*, der bliver til *reference time* i andres udlægninger (ligesom *point of speech* og *point of event* uheldigvis er blevet til *speech time* og *event time*). Der findes i alt tre forskellige forståelser. Den første tolker referencepunktet som den synsvinkel (viewpoint), hvorfra en begivenhed ses. Det drejer sig om lingvister såsom Saurer (1984), Miller and Johnson-Laird (1976), Comrie 1985, Leech (1971) og mange flere, der alle opfatter distinktionen mellem present perfect og simple past som en *aspektuel distinktion*. Den anden gruppe tolker referencepunktet på en logisk måde og rummer folk som Barwise and Perry (1983), Seuren (1985) og McCawley (1981). De siger samstemmende, at present perfect refererer til nutiden, dvs. til "nu", men at formen samtidig "quantifies over the spatiotemporal locations that precede it." Dette hentyder specifikt til delbetydningen *the continuative perfect*, i.e. *I have lived in France since March*. Denne gruppe betragter med andre ord perfektum som en sproglig størrelse, der snarere har en kvantificerbar eller relationel funktion end en egentlig deiktisk funktion, der traditionelt set forbindes med tempusformer. (Dette lidt anderledes syn på tempus finder man også i Peter Harders disputats fra (1996) – han arbejder imidlertid ikke i logisk-semantiske, men i instruktionssemantiske termer). Den tredje og sidste gruppe betragter referencepunktet som en slags tidsverden, hvor den simple form tager sig af "definite" tidspunkter, medens perfektum tager sig af "indefinite" tidspunkter, dvs. den simple form lokaliserer begivenheden, hvorimod dette ikke er tilfældet med perfektum. Det drejer sig endnu engang om logiske semantikere, men nu om dem, der arbejder inden for *truth-conditional semantics* og alle er inspireret af Barbara Partees arbejder.

Med andre ord kan vi konkludere, at til trods for at forskellige lingvister har tolket Reichenbachs *point of reference* forskelligt (hvilket han sådan set selv er skyld i) og derigennem tolket *present perfect* forskelligt som kategori betragtet, så er de alligevel nået frem til selv samme fire delbetydninger og nogenlunde samme definition. I dette arbejde betragtes perfektum-imperfektum hverken som en aspektuel distinktion eller som en traditionel tempusdistinktion, men derimod som som en speciel form for distinktion, der egentlig dækker over hvad vi traditionelt henregner til tempus, aspekt og modus.

3. KRAV TIL EN TEORI

Når man skal opstille en teori og/eller teste en allerede eksisterende teori (herunder også ens egen), er det vigtigt at have en række konkrete krav til, hvordan en sådan skal se ud, hvordan den skal fungere og hvad den i det hele taget skal kunne bruges til ud over fremmedsprogsundervisningen. Disse krav deler sig i tre store grupper.

Den første gruppe af krav går på selve teoriens forståelighed, dvs. om teorien er forståelig for en eventuel læser. For at dette kan lade sig gøre må teorien være

- *eksplicit*, dvs. intet må være overladt til læserens fantasi,
- *kohærent*, dvs. der må ikke være nogen form for diskrepans mellem teoriens enkeltdele, og
- *konsistent*, dvs. ingen data må være beskrevet rent *ad hoc*.

Den anden gruppe af krav vedrører det, der kaldes *internal evidence*, dvs. om teorien er i stand til at redegøre for eksisterende og fremtidige data, hvor formen eller formerne forekommer. Vi skal her huske på, at data har en receptiv såvel som en produktiv side. Med andre ord er det ikke nok, hvis en teori kan fortælle en evt. modtager, hvad en given form betyder i en given kontekst, teorien skal også kunne fortælle en evt. afsender, hvilken form han skal bruge, hvis han har denne eller hin intention. Herunder skal teorien være

- *udtømmende*, dvs. kunne klare alle data såvel receptivt som produktivt,
- *entydig*, dvs. ved reception skal der gives optimalt set én regel, men hvis flere regler er nødvendige, så skal man vide hvor og hvornår hvilken af de givne regler skal anvendes, og dvs. ved produktion skal der gives den eller de betingelser, der kan motivere en anvendelse af formen, og
- *meningsfuld*, dvs. ved reception skal der gives en relevant og præcis fortolkning af data (som fx ved hjælp af parafraser), og ved produktion skal der defineres den eller de taleintentioner, som motiverer afsenders brug af formen.

Den tredje gruppe af krav har at gøre med external evidence, dvs. med alt, hvad vi ved om kategorien uden for dens egentlige anvendelse i den daglige kommunikation. I forbindelse med perfektum og imperfektum drejer det sig om følgende ting:

- *data fra modersmålstilegnelse*, hvor vi fra diverse undersøgelser af engelsk og dansk (jf. Bloom et al. 1980, Durst-Andersen 1984b, m.fl.) ved, at perfektum og imperfektum først bruges korrekt, når børnene er omkring 3;6 til 4;6 år (hvilket er sent). Der er her en stor forskel på engelsk og dansk, idet engelske børn indtil da kun bruger simple past til at referere til fortidige begivenheder i modsætning til danske børn, der fra en tidlig alder har en distinktion (men altså ikke semantisk set den rigtige) mellem en simpel og en kompleks fortidig form. Danske børn bruger formerne som om der var tale om en aspektuel distinktion på linie med russisk perfektiv og imperfektiv aspekt. At en aspektuel distinktion er mere prægnant og mere indlysende for børn end alle andre former for distinktioner bekræftes af undersøgelser fra andre sprog, fx af tyrkiske børn (Aksu-Koç 1988), af græske børn (Stephany 1985), og af italienske og franske børn (Antinucci & Miller 1976).
- *data fra fremmedsprogstilegnelse*, der viser, at fx russere med perfektiv-imperfektiv aspekt i bagagen ikke mestrer perfektum eller imperfektum i dansk – der er et overforbrug af perfektumsformen og imperfektum mangler helt i hvad man kunne kalde modal brug (herom senere).
- *data fra enkeltsprogs diakrone udvikling* (fx fra italiensk, dansk og makedonsk), der alle peger i samme retning, nemlig at perfektum er generaliseret ud fra en ganske almindelig transitiv *have*-konstruktion med en participium-konstruktion som en apposition:

Ho la letter a scritta (Olditaliensk).
'Jeg har brevet (der er) skrevet'.

Generaliseringen er – hvis vi ser på sprog med lidt mere morfologi end dansk (derfor eksemplet fra italiensk) – forløbet over to stadier. Det første stadium indebærer en flytning af verbet fra final position til positionen umiddelbart efter *have*-formen (dog uden at det gamle kongruensforhold går tabt):

Ho scritt a la lettera (Middelitaliensk).

‘Jeg har skrevet brevet.’

Det interessante er, at italienske børn netop producerer perfektumsformer, hvor det vi normalt kalder det direkte objekt (men som viser sig at være underliggende subjekt) kongruerer med participiet. Fx siger italienske børn *Ho persa la bambola* ‘Jeg har tabt dukken’ og ikke, som det korrekt hedder, dvs. *Ho perso la bambola*, fordi det er dukken og ikke agenten, der ligger på gulvet. Det sidste stadium finder vi netop i den sidste ytring, hvor oprindelsen helt er gået tabt og grammatikaliseringen (og forvirringen) er total:

Ho scritto la lettera (Moderne italiensk).

‘Jeg har skrevet brevet.’

Her går kongruensen på den rene overflade, hvor “jeg” er subjekt. En teori skal kunne redegøre for disse trin og herunder bl.a. sandsynliggøre den oprindelige morfemrækkefølge og det oprindelige kongruensforhold, der først mistes til allersidst.

- *forskelle mellem brugen af perfektum og imperfektum i forskellige sprog*, fx forskellene mellem dansk og engelsk, eller mellem engelsk og nederlandsk. Forskellene kan skyldes, at verbalsystemerne er struktureret forskelligt – fx har engelsk progressiv aspekt, som dansk ikke har – men forskellene kan også bero på forskellig semantik eller forskellige pragmatiske regler.

Det skal samtidig understreges, at hvis fx en teori derudover også kan forklare sproglige fænomener, der ikke har noget med formens udtryks- eller indholdsstruktur at gøre som sådan, men med andre dele inden for sproget, må en sådan teori regnes for mere adækvat end andre ellers ligestillede teorier (jf. Zwicky 1975).

4. DATA, DER SKAL FORKLARES OG BESKRIVES

Lad os ganske kort gennemgå de data, der skal beskrives og forklares af en teori om dansk perfektum og imperfektum. Lad os tage dem i forhold til de fire delbetydninger, som vi fandt ud af var generelt accepterede, og selvføl-

gelig lægge den såkaldte modalperfektum til, som tilsyneladende er helt speciel for dansk. Lad os derefter sammenligne brugen af perfektum i dansk, engelsk og nederlandsk, der adskiller sig fra hinanden til trods for, at de i de respektive grammatikker opererer med akkurat de selvsamme fire delbetydninger (jf. ovenfor). Det skal bemærkes, at jeg forsøger at beskrive tingene så neutralt som overhovedet muligt i nedenstående afsnit – først senere vil jeg forsøge at definere min egen forståelse af de forskellige termer.

4.1. DATA I DANSK

I forbindelse med præsentationen af data, vil jeg forsøge – hvilket ikke er gjort systematisk tidligere – at specificere hvilke typer af verber, der kan optræde med hvilken betydning. Dette er vigtigt for at kunne redegøre for, hvad der er perfektums egentlige grundbetydning og hvilke betydninger, der er afledt af denne. Det skal kort nævnes, at jeg anser den leksikalske betydning for at være et IMAGE-IDEA PAIR, dvs. en prototypisk ide, der er forbundet med et prototypisk billede. I forbindelse med verbers leksikalske betydning kalder jeg billedet for en *grund-situation* og ideen for en *grund-proposition*. Jeg skelner mellem to hovedklasser af verber, *simplex-verber* og *komplekse verber*. Simplex-verber skaber en enkelt grund-situation i form af et enten stabilt eller ustabilt billede, der er parret med en enkelt grund-proposition. De omfatter *tilstandsverber* såsom *stå, sidde, vide, kende, have, være*, m.fl., der alle har en stabil relation mellem figur og grund og derfor er parret med en ren tilstandsbeskrivelse, og *aktivitetsverber* såsom *arbejde, spille, lege, danse, græde, banke, hoppe*, m.fl., der alle har en ustabil relation mellem figur og grund og derfor er parret med en aktivitetsbeskrivelse. Komplekse verber, også kaldet *handlingsverber*, etablerer ikke én, men to grund-situationer, der netop svarer til de to forrige, nemlig en aktivitet og en tilstand. Med andre ord skaber de på samme tid to billeder, et ustabilt og et stabilt, der er parret med henholdsvis en grund-proposition baseret på en aktivitetsbeskrivelse og en grund-proposition baseret på en tilstandsbeskrivelse. Det drejer sig om verber som *dræbe, overbevise, give, aflevere, stjæle, berolige, rejse*, m.fl. Verbet *stjæle* rummer således en aktivitetsbeskrivelse, hvor *XPRODUCE SMTH*, og en tilstandsbeskrivelse, hvor *XHAVE SMTH*. Verbet er netop et possessionsbaseret handlingsverbum, fordi det indeholder *possession* i tilstandsbeskrivelsen (for en nærmere redegørelse se Durst-Andersen 1992). Der er en hel klar overensstemmelse mellem det semantiske begreb “handling” og det syntaktiske begreb “transitivitet”, hvorfor fx *læse en bog* vil næv-

ne en handling og således etablere en aktivitetsbeskrivelse, hvor nogen producerer en læseaktivitet, og derudover også en tilstandsbeskrivelse, hvor nogen har en oplevelse af bogen, medens *læse* og *læse bøger* udelukkende vil nævne eller præsentere en handling som en aktivitet og således aldrig vil kunne indeholde nogen som helst form for information om oplevelsen af den genstand, der udsættes for læseaktiviteten (for en nærmere redegørelse for de syntaktiske forhold i dansk, se Durst-Andersen & Herslund 1996).

4.1.1. PERFEKTUM UDTRYKKER ET RESULTAT

Denne funktion, hvor perfektum anvendes til at videregive *hot news* – eller *ny information* på godt gammelt dansk (en funktion, som jeg i parentes også anser for noget helt særligt), findes kun hos komplekse verber (jf. 1a og 1b) og således ikke hos simplex-verber, dvs. hverken hos tilstandsverber (jf. 2a) eller aktivitetsverber (jf. 2b):

(1) a. *Peter har forladt sin arbejdsplads.*

b. *Peter har fortalt os en løgn.*

(2) a. **Peter har været to år i hæren.*

b. **Peter har gået på universitetet.*

Dette må betyde, at et *resultat* eller *hot news* må forudsætte en tilstandsændring forårsaget af en aktivitet, dvs. en *begivenhed*. Med andre ord består det nye i, at modtageren i (1a) mente at vide, at Peter på taletidspunktet arbejdede på sin gamle arbejdsplads, men nu får at vide, at dette ikke er tilfældet mere. Med andre ord er han ikke mere på sin arbejdsplads, hvilket er forårsaget af en selvproduceret aktivitet, dvs. han har forladt den. I denne funktion er der således mere fokus på det direkte objekt end på selve subjektet (jf. nedenfor).

4.1.2. PERFEKTUM KVALIFICERER EN PERSON ELLER EN GENSTAND

Det viser sig, at alle typer af verber kan bruges i den funktion, der er blevet kaldt *Experiential Perfect*, hvor subjektet bliver kvalificeret:

(3) a. *Peter har fortalt en løgn.*

b. *Peter har dræbt en rotte.*

(4) a. *Peter har været to år i hæren.*

b. *Peter har gået på universitetet.*

Hvis en person på et eller andet tidspunkt har produceret en begivenhed, fx fortalt en løgn eller dræbt en rotte, så kan man ikke løbe fra det: det vil beständig indtil vedkommendes død være en egenskab ved denne person. Det samme gælder, hvis man har været to år i hæren (en tilstand) eller gået på universitetet (en aktivitet): det sætter sig som nogle oplevelser, som man ikke kan løbe fra. Jeg skal senere i 6.3. argumentere for, at denne funktion inherent hører til simplex-verberne og blot er blevet generaliseret til de komplekse verber.

4.1.3. PERFEKTUM UDTRYKKER EN SITUATION DER STADIG EKSISTERER

I denne funktion kan samtlige typer af verber bruges, således som det også fremgår af alle nedenstående velkendte eksempler:

(5) a. *Peter har nu fortalt den samme løgn i tredive år.*

b. *Peter har nu været to år i hæren.*

c. *Peter har gået på universitetet i de sidste ti år.*

Det skal bemærkes, at temaet for vor samtale ikke er det direkte objekt, som det er ved *Hot news*, men subjektet. Med andre ord er der grund til at anse *Hot news* for en særlig funktion ved perfektum – men altså også lige stor grund til at behandle dem, der ikke har det på denne måde, som kontekstuelle varianter af det samme. Grunden til, at netop denne betydning behandles særskilt er jo egentlig, at man anvender Reichenbachs skema, hvor E og R i princippet skal være adskilt fra hinanden netop ved perfektum, men altså her berører hinanden (jf. ovenfor – The continuative perfect “quantifies over the spatiotemporal locations that precede it.”).

4.1.4. PERFEKTUM BESKRIVER EN RELEVANT SITUATION I TALEØJEBLIKKET

Også i denne funktion lader samtlige verbaltyper sig anvende:

- (6) a. *Peter har fortalt en løgn* (og derfor skal du ikke spørge ham).
b. *Peter har dræbt en rotte* (så du skal ikke lade ham passe dine kæledyr).
- (7) a. *Peter har været to år i hæren* (og derfor ved han, hvad han snakker om).
b. *Peter har gået på universitetet* (og derfor er han snotforvirret).

Også her bemærker vi, at temaet for vor samtale i (6) ikke er det direkte objekt, men derimod subjektet. I fx (6b) snakker vi helt klart om Peter, medens samme ytring brugt med *Hot news*-funktionen lige så klart har rotten som vort nye samtaleemne, jf. *Peter har dræbt en rotte. Du må fjerne den inden mor kommer hjem*. Grunden til, at tilstands- og aktivitetsverber kan anvendes i denne funktion (jf. 7), må altså være, at subjektet er tema.

4.1.5. PERFEKTUM UDTRYKKER EN HYPOTESE

Det er denne betydning, der i forhold til engelsk og nederlandsk er særegen for dansk perfektum – funktionen findes dog som grundbetydning i grusisk, tyrkisk, bulgarsk, serbokroatisk (eller hvad vi nu skal kalde det) m.fl., hvor netop modus er i højsædet. Delbetydningen kan forekomme ved alle verbaltyper og udtrykker en hypotese om et givent sagsforhold eller (som jeg foretrækker at kalde det) betegner en indirekte oplevet begivenhed (jf. 8a), der derved kommer til at stå over for den direkte oplevede begivenhed, der udtrykkes af imperfektumsformen (jf. 8b).

- (8) a. *Tyven er gået ind ad kældervinduet og har brudt døren op til stueetagen.*
b. *Tyven gik ind ad kældervinduet.*

Vi bemærker, at Glismann behandler denne brug af perfektum som en hovedbetydning på linie med alle resterende anvendelser, som han – lidt kunstigt – samler under betegnelsen *ikke-modal perfektum*.

4.1.6. KONKLUDERENDE BEMÆRKNINGER

Vi har nu set på de delbetydninger, der normalt udskilles i forbindelse med dansk perfektum og perfektum i almindelighed. Selv om dens relativt mange betydninger lader antyde, at det må være dets modstykke, dvs. imperfektum, der er det markerede medlem af oppositionen, er det forbavsende, at dette spørgsmål faktisk ikke synes at være blevet berørt i litteraturen. Dette spørgsmål kan ikke omgås og må besvares af en teori – også af denne. Derudover skal vi tage stilling til, om perfektums grammatiske betydning er (1) *vag*, dvs. om der findes én betydning, der er så generel, at det er muligt at aflede samtlige delbetydninger ud fra denne ved hjælp af konteksten, eller om dens grammatiske betydning er (2) *mangetydig*, dvs. det er ikke muligt at finde en almenbetydning, men udelukkende en række sideordnede funktioner, eller om den har en (3) *standardbetydning*, der manifesterer sig forskelligt afhængigt af verbalklasse og afhængigt af afsenderens intention med ytringen. Alt dette vil vi forsøge at tage stilling til på et senere tidspunkt.

4.2. FORSKELLE MELLEMLANDSK OG NEDERLANDSK

Lad os betragte flg. situation. En person er blevet indlagt på et hospital om mandagen og befinder sig stadigvæk der i ytringsøjeblikket:

(9) a. *Han har ligget på hospitalet fra i mandags.*

b. *Hij ligt sinds maandag in het ziekenhuis.*

Vi bemærker her, at dansk bruger perfektum, medens nederlandsk, ligesom fransk og russisk, anvender præsens. I følgende modstillede ytringer, hvor der refereres til et bestemt tidspunkt, har dansk imperfektum, men nederlandsk perfektum:

(10) a. *Jeg var i biografen igår.*

b. *Ik ben gisteren naar de bioscoop gegaan.*

Det understreges, at imperfektumsformen ikke kan anvendes i nederlandsk i denne isolerede ytring.

I det næste ytringspar, drejer det sig om en situation, hvor en dreng kommer hjem til sine forældre sammen med en pige, der slog sig meget, da hun faldt på sin cykel. Hun græder stadig, selv om der er gået et pænt stykke tid. Drengen vil med ytringen forklare sine forældre, *hvorfor* hun græder:

(11)a. *Hun faldt på sin cykel.*

b. *Zij is gevallen met haar fiets.*

Her vil dansk prototypisk bruge imperfektum, hvis man taler om selve situationen, men man kan også tænke sig perfektum brugt kvalificerende (jf. 4.1.2.). Pointen er dog, at det kun er muligt at bruge perfektum på nederlandsk.

De nederlandske eksempler minder meget om fransk og russisk, hvor Reichenbachs skema tages helt bogstaveligt: hvis situationen består i ytringsøjeblikket bruges præsens, hvis ikke, så bruges en fortidsform. At dansk og for den sags skyld engelsk gebærder sig anderledes, sætter faktisk spørgsmålstegn ved, om Reichenbachs tidsskema i det hele taget ligger til grund for dansk tempus. Hvad angår nederlandsk, så ser det ud som om perfektum og imperfektum er ved at blive omfortolket som henholdsvis perfektivt og imperfektivt aspekt – ligesom *passé composé* og *imparfait* i fransk talesprog. Med andre ord ser nederlandsk en situationel sammenhæng mellem tilstanden "Hun ligger på jorden" og aktiviteten "Hun græder", medens dansk ser en temporal sammenhæng mellem handlingen "falde" og aktiviteten "græde". Det skal understreges, at den aspektuelle skelnen, der hævdes at findes i nederlandsk og fransk, kun er at finde ved handlingsverber, der skaber to grund-propositioner. Dette skyldes, at en handling, i modsætning til en tilstand og en aktivitet, er et konstrukt og et samlebegreb for en proces og en begivenhed. Ligesom man ikke kan finde et menneske som sådan i virkeligheden, men kun de to mulige manifestationer, nemlig en mand eller en kvinde, således kan man heller ikke finde en handling – man finder kun manifestationerne af en handling, nemlig en proces og en begivenhed.

4.3. FORSKELLE MELLEMLANSK OG ENGELSK

Hvis vi sammenligner brugen af perfektum i dansk og engelsk, er der specielt én ting, der springer i øjnene, nemlig den forskelligartede forståelse af tidsbegrebet:

(12)a. *Det er ikke for ingenting, at jeg har været spejder.*

b. *I wasn't a boy scout for nothing.*

I (12a) bruger dansk perfektum, fordi selve det faktum, at han var spejder på et tidspunkt i fortiden, stadigvæk har indflydelse på hans nutidige liv; nogle ville sige: stadigvæk er relevant for hans liv. I engelsk er *present perfect* udelukket og det er nødvendigt at bruge *simple past*. Grunden til dette vil måske fremgå af følgende eksempel (jf. 13b), der er taget fra en e-mail fra Dan Slobin ca. tre uger før han skulle rejse til København (EEP er Elisabeth Engberg Pedersen):

(13)a. ...EEP, der har arrangeret mit besøg i København.

b. ....EEP who arranged my visit to Copenhagen.

Som vi ser, bruger engelsk igen *simple past*, hvor dansk bruger perfektum: Engelsk forstår den begivenhed, der har fundet sted, som et afsluttet kapitel til trods for, at Dan Slobin endnu ikke er ankommet og at arrangementet endnu ikke har fundet sted. Dansk derimod opfatter begivenheden som et åbent kapitel, hvor selve resultatet af EEP's anstrengelser endnu ikke er blevet udnyttet. Man fornemmer, at det danske sprog opererer med et lidt mere rummeligt tidsbegreb end det engelske sprog. Dette bekræftes af yderligere eksempler:

(14)a. Vi har solgt bilen for 8 timer siden.

b. We sold the car 8 hours ago.

På dansk kan man bruge perfektum, selv om tidsudtrykket *for 8 timer siden* placerer begivenhedens aktivitet helt præcist forud for taleøjeblikket. Dette er ikke muligt i engelsk.

Hvis vi skal konkludere ud fra disse eksempler, ser det unægteligt ud som om engelsk tempus er afhængig af, hvornår selve situationen fandt sted, hvorimod dansk tempusbrug er mere eller mindre ligeglad med, hvornår begivenheden fandt sted, blot den har betydning for nutiden. Denne meget abstrakte forståelse af tid i dansk, hvor der opereres med en abstrakt tidsverden, og den meget specifikke forståelse af tid i engelsk, hvor der opereres med lokalisering af en situation i tid (men ikke nødvendigvis på en tidsakse som hos Reichenbach), ser ud til at have andre udslag i de to ellers meget nært beslægtede sprog:

(15)a. *Roman Jakobson har besøgt Københavns Universitet.*

b. **Roman Jakobson has visited University of Copenhagen.*

c. *University of Copenhagen has been visited by Roman Jakobson.*

Som det fremgår af (15a) kan dansk bruge perfektum, selv om Roman Jakobson er død og derfor i én forstand hører fortiden til. Dette er ikke muligt i engelsk. Her må man bruge en passiv for at få noget stadigt eksisterende på banen (dvs. Københavns Universitet), som man så kan binde udsagnet op på. Med andre ord skal topik været konkret eksisterende for at man kan bruge *present perfect* i engelsk. I dansk er det nok, at der bare er et eller andet i udsagnet, som man kan hæfte det nutidige op på. Igen ser vi det specifikke i engelsk stå over for det abstrakte i dansk.

At engelsk på en eller anden måde må tage hensyn til, om selve handlingens aktivitet er afsluttet eller stadig forløber, skal ikke overraske os, da engelsk jo netop har en aspektuel distinktion, hvor progressivt aspekt tager sig af det uafsluttede (jf. 16b). Bemærk her (jf. 16a), at dansk godt kan bruge imperfektum; det forudsætter blot, at processen resulterede i en begivenhed (jf. asteriksen):

(16)a. *Medens jeg skrev romanen (*som jeg aldrig blev færdig med), blev jeg syg.*

b. *While I was writing the novel I got ill.*

Det skal understreges, at engelsk ikke kender til den såkaldte modalperfektum (jf. 17b) sådan som dansk gør det (jf. 17a) – her må engelsk ty til en parafrase, hvor *simple past* bruges, da hypotesen angår en situation, der er foregået engang i fortiden. Sporene, der er nutidige, kan ikke bruges af det engelske sprog, i modsætning til det danske sprog, hvor netop tilstedeværelsen af spor gør hele situationen til et uafsluttet kapitel.

(17)a. *Tyven er gået ind ad kældervinduet og har brudt døren op til stueetagen.*

b. **The thief has entered the house through....*

c. *I assume that the thief entered the house through....*

d. *Nej (jeg så det selv)! Tyven gik ind ad hoveddøren.*

Det skal yderligere understreges, at simple past ikke forbindes med noget direkte oplevet (snarere tværtimod – det er progressiv aspekt, der står for dette i engelsk, jf. *He is being polite; He is hating his father*). Dette finder vi derimod helt klart i dansk, jf. 17d.

Som vi kan udlede af det ovenfor sagte, har dansk en mere rummelig anvendelse af perfektumsformen i forhold til engelsk. Dette fremgår også tydeligt af Davidsen-Nielsens kontrastering af engelsk og dansk tempus (se fx skemaet i Davidsen-Nielsen 1990:146).

4.4. DANSK SKELNER IKKE MELLEM 'REAL WORLD' OG 'IMAGINED WORLD'

En ting, som må virke nærmest provokerende på en tysker eller russer, er, at dansk perfektum og imperfektum både kan gå på en *real world* (jf. 18a og 19a) og en *imagined world* (jf. 18b og 19b), som for perfektums vedkommende betyder, at formen kan bruges om fremtiden (jf. 19b) – hvilket *present perfect* på engelsk også kan, selv om det ofte ignoreres ved teoriopstillingen (jf. definitionen *A past situation...* i paragraf 2 ovenfor):

(18)a. *Hvis du sagde det til hende, så må hun være glad nu.*

b. *Hvis du sagde det til hende (sagde du det til hende), så ville hun blive glad.*

(19)a. *Når (da) du nu har fortalt hende om det, er jeg glad.*

b. *Når du har fortalt hende om det, bliver jeg glad.*

Den samme manglende skelnen mellem *real world* og *imagined world* (som i øvrigt fører til konklusionen, at dansk ikke har andre modusformer end imperativ og ikke-imperativ), finder vi inden for plusquamperfektum:

(20)a. *Hvis du havde sagt det til hende, før hun gik, forstår jeg godt hendes reaktion.*

b. *Hvis du havde sagt det til hende, før hun gik, ville jeg have forstået hendes reaktion.*

Her er der ingen særlig form for, hvad der benævnes *irrealis* i andre sprog – formen falder totalt sammen med den form, der bruges om det reelle. En

teori om perfektum og imperfektum må selvfølgelig kunne redegøre for disse forhold.

4.5. KONKLUDERENDE BEMÆRKNINGER

Vi kan med andre ord konkludere, at vi er på jagt efter en teori, der viser, at dansk opererer med en abstrakt forståelse af tid, ikke skelner mellem *real world* og *imagined world*, ikke har en aspektuel distinktion som fx i engelsk eller som fx i russisk, og gør brug af modalperfektum, som ikke findes i de øvrige ovennævnte sprog med den samme form, men som findes i sprog, hvor modus spiller en stor rolle for hele sprogsystemet. Sagt på en anden måde ser det pludselig ud som om perfektum og imperfektum i dansk er noget særligt, som ikke bare kan sættes op på en generel formel, der er taget fra en række amerikanske eller engelske standardværker. Det fælles kunne tænkes at ligge et andet sted, nemlig inden for det kognitive område, hvor vi naturligt nok går ud fra som givet, at mennesker uafhængigt af sprog er udstyret med fundamentalt de samme mekanismer og strukturer i hjernen.

5. DET KOGNITIVE GRUNDLAG

Jeg vil begynde med at beskrive det scenario, som vil danne udgangspunkt for vor diskussion, og dernæst beskrive de kognitive strukturer, som jeg mener perfektum og imperfektum i dansk (og engelsk for den sags skyld) er verbaliseringer af – ikke kun indholdsmæssigt, men også udtryksmæssigt.

5.1. SCENARIOBESKRIVELSE

Sven og Britha, der er gift, kommer i pengebød, og da Sven er kriminel, beslutter han sig for at bryde ind i det. Hansens store hus på Klampenborgvej, som han har hørt skulle være fyldt med penge. Kl. 22 kommer han til direktørens hus, går ind i det og gennemgår hele huset. Desværre er der ingen penge. Det eneste af værdi, der umiddelbart kan omsættes til penge, er et meget kostbart guldur. Det tager han og kl. 22.30 forlader han stedet. Da han kommer hjem til Britha, som kendte specifikt til hans planer, kan han sige:

(21) a. *Jeg har stjålet et guldur.*

b. *Jeg stjal et guldur.*

Det interessante ved dette er, at hvis Sven havde været russer eller tyrk, så havde han ikke haft et valg. En russer ville være tvunget til at bruge perfektiv aspekt, da der er tale om en begivenhed og ikke en proces, som ville være det eneste alternativ, og en tyrk ville have været tvunget til at bruge den såkaldte *DI*-partikel, der refererer til direkte oplevelse (han har selv produceret begivenheden). En dansker (og en englænder) har her et valg mellem to former og vi må spørge os selv hvorfor. For at besvare dette spørgsmål må vi se nærmere på, hvad der egentlig skete inde i Svens hjerne mellem 22.00 og 22.30, og hvad der egentlig var sket inden da.

5.2. FRA BEHOV TIL BEHOVSTILFREDSSTILLELSE

Sven får en dag en kunstig skabt smerte (sult efter penge), der svarer til en vis mangeltilstand (mangel på penge). Denne mangeltilstand skaber et behov for penge, der automatisk skaber en lyst til at producere en handling, der kan eliminere mangeltilstanden og dermed tilfredsstille hans behov. 'Mangel på penge' motiverer med andre ord et ønske om 'at være i besiddelse af penge'. Dette motiv og dette behov kan føres tilbage til en hovedmotivation, der i dette tilfælde går tilbage til en kunstigt skabt social variant af selvopholdelsesdriften, dvs. ønsket om at være rig og ikke fattig. De handlinger, der kan tilfredsstille dette behov er mangeartede og Sven må vælge. Da Sven er tyv og derfor ikke har noget imod at producere en handling, der er forbudt, beslutter han sig for at gøre noget, der kan tilfredsstille hans behov hurtigst muligt: han vil tage penge i besiddelse under betingelserne [-tilladelse, -vold], dvs. han vil forsøge at stjæle dem. Ved at ønske en vis tilstand (q) og ved at ønske at producere en vis aktivitet (p) under bestemte betingelser, skaber han en intention om at stjæle nogle penge. Selve skabelsen af en intention er imidlertid ikke nok til at realisere den – Sven må planlægge handlingen og således finde et sted og et tidspunkt, der passer til hans intention. Når han har gjort dette, er handlingen blevet skemalagt:

$\boxed{\text{Intends}_s}$ $\boxed{\text{Prod}_s}$ p at 10pm at Hansen's Residence $\wedge$ $\boxed{\text{Intends}_s}$ $(p \rightarrow q)$

hvor $\boxed{\text{Intends}_s}$ og $\boxed{\text{Prod}_s}$ p er logiske operatorer og hvor " $\rightarrow$ " er tegnet (kaldet *fishhook*), der står for *strict implikation* mellem to propositioner (hvor q 's sandhed nødvendigvis kommer af p 's sandhed), hvilket svarer til *kausation* mellem de tilsvarende to situationer, således at p er årsag til q , dvs. q er effekt og p er årsag. Formlen læses som følger: "Sven inten-derer at producere en aktivitet, p , kl. 22.00 i dir. Hansens hus og Sven

intenderer at denne aktivitet p er tilstrækkelig for q (dvs. er tilstrækkelig for, at Sven er i besiddelse af penge)”.

Hvad Sven startede på kl. 22.00 var således at realisere sin skemalagte plan. Det lykkedes dog ikke for Sven at realisere den fuldstændigt som planlagt, eftersom Sven ikke fandt rede penge, men et guldur, der imidlertid senere netop kan byttes til rede penge.

5.3. FORTIDSLAGRET OG NUTIDSLAGRET

Jeg forestiller mig, at i det øjeblik, hvor Sven går ind i dir. Hansens hus, dvs. kl. 22.00, tændes der for et kamera, der optager alt, hvad Sven foretager sig i direktørens hus og alt, hvad han opfatter med sine sanser. Det er således et meget avanceret kamera, der ikke udelukkende som et ganske almindeligt videokamera optager lyd og billede, men også registrerer lugt og andre fornemmelser. På det tidspunkt, hvor Sven forlader huset, dvs. kl. 22.30, slukkes kameraet og filmen, der er optaget, gives den ikke særligt iørefaldende, men til gengæld i høj grad iøjnefaldende titel *My stealing of a gold watch at Hansen's residence between 10 p.m. and 10.30 p.m. (on a certain date of a certain year)*. Filmens titel var egentlig allerede halvt om halvt færdigformuleret, eftersom Sven langt tidligere havde skemalagt sin planlagte handling, der netop var defineret som “at stjæle” og netop havde dir. Hansens hus som lokation. Da denne film udelukkende indeholder Svens oplevelser i fortiden – så snart Sven forlader huset er alle oplevelserne inde i huset blevet fortid – hævder jeg, at filmen findes i hvad jeg kalder *fortidslagret*. Udover at filmen har en titel, forestiller jeg mig, at den er struktureret i diverse scener med tilhørende scenariobeskrivelser. Men filmen er ikke det eneste, der lagres.

Da Sven gik ind i dir. Hansens hus kl. 22.00, havde han ikke noget guldur, men da han forlader huset kl. 22.30 er han i besiddelse af et guldur. Med andre ord er der sket en begivenhed: Sven er gået fra en tilstand, hvor han ikke er i besiddelse af et guldur, til en tilstand, hvor han er i besiddelse af et guldur. Der er med andre ord sket en ændring af den eksisterende verden, som selvfølgelig må registreres – ikke mindst af den person, som ændringen handler om og som netop skal bruge uret som byttemiddel for at komme i besiddelse af de rede penge, som var hans egentlige mål med tyveriet. Denne ændring har noget at gøre med den nutidige verden: kl. 22.30, hvor alle oplevelser er fortidige, har han gulduret på sig og indtil det tidspunkt, hvor

han sælger det til fordel for rede penge, vil han være i besiddelse af det. Kort sagt forestiller jeg mig, at der udover ovennævnte fortidslager også må være et nutidslager, der tager sig af alt, hvad der kan hævdes at være tilfældet her og nu (der selvfølgelig er et relativt begreb for os andre, men ikke for den person, det drejer sig om). Jeg forestiller mig således, at en begivenhed, hvis den er oplevet direkte, ikke blot lagres i fortidslagret som en film (dvs. som et *moving picture*), hvor Sven selv er hovedrolleindehaver, men også som et fotografi (dvs. som et *still picture*), fordi en tilstand per definition er uden bevægelse. Fotografiet vil naturligt nok have den nyrehvervede genstand, dvs. gulduret, som figur og possessor selv, dvs. Sven, som grund. Dette fotografi kan siges at udgøre en kopi af den originale genstand akkurat som filmen fungerer som en kopi af noget allerede oplevet. Fotografiet – forestiller jeg mig – har derudover en inskription på bagsiden, der fungerer som et slags indeks til filmen, der findes i fortidslagret. Når gulduret sælges, vil fotografiet automatisk blive slettet i Svens nutidslager, eftersom gulduret har mistet sin relevans. Kun fortidslagerets film, hvor gulduret stadig indgår som en væsentlig bestanddel (jf. titlen), vil være tilbage. Alt dette kan også anskueliggøres på følgende måde:

FORTIDSLAGERET	NUTIDSLAGERET
Prod _s p-and-q at T _x , on L _y	q because of S's producing p-and-q at T ^x , on L _y

Det er nu min hypotese, at imperfektum i dansk (såvel udtryksmæssigt som indholdsmæssigt) er en grammatisk verbalisering af fortidslagret, hvorimod perfektum (såvel udtryksmæssigt som indholdsmæssigt) er en grammatisk verbalisering af nutidslagret. Sagt på en anden måde, hvis Sven siger *Jeg stjal et guldur*, verbaliserer han så at sige filmens titel, medens hvis Sven siger *Jeg har stjålet et guldur*, så verbaliserer han den indeksikaliserede tilstandsmode, der består af et fotografi af gulduret med en inskription på bagsiden.

5.4. ER DER ANDRE TING, DER TALER FOR EN SÅDAN TEORI?

Inden vi tager fat på at opstille grammatikken bag denne kognitive beskrivelse, kunne man spørge sig selv, om der eventuelt var andre ting, der kunne tyde på, at perfektumsformen skulle komme fra nutidslagret i form af en *indexed state model*, dvs. fra q because of a past p-and-q – og jeg tænker

ikke blot på den moderne danske og engelske perfektum, men også på dens tilblivelse, som er veldokumenteret.

Som vi så tidligere, er perfektumsformen udviklet ud fra flg. konstruktion:

(22) *Ho la lettera scritta*, hvilket svarer til:

(22') Jeg har brevet (der er) skrevet.

Dette svarer meget fint til en verbalisering af selve fotografiet (dvs. den nye tilstand), samt til en verbalisering af bagsidens inskription. Kort sagt giver det god mening at lade formens tilblivelse gå tilbage til hvad vi har kaldt *the indexed state model*.

At der må være noget om snakken bekræftes yderligere af, at Britha, Svens kone, meget vel kunne bede ham om at fortælle noget nærmere om de enkelte omstændigheder, hvis Sven bruger imperfektum (vi er inde i den detaljerede film med scenariobeskrivelser for de enkelte scener), medens hun meget vel kunne finde på at bede ham om at vise hende gulduret i forbindelse med perfektumsformen – hun vil se originalen og ikke nøjes med den billedmæssige kopi, som Sven allerede har vist hende ved at bruge perfektum fremfor imperfektum.

På tilsvarende måde får vi en naturlig forklaring på, hvorfor fx østeuropæere ikke kan tilegne sig forskellen mellem perfektum og imperfektum. Lad os kort sammenligne russisk aspekt med de to danske former brugt i den konkrete situation, hvor der refereres til en enkelthandling (I forbindelse med flergangshandlinger har imperfektiv aspekt flere betydninger):

(23) a. *Ja ukral (pf) zolotyje časy.*

'Jeg stjal/har stjålet/havde stjålet et guldur.'

b. *Ja kral (ipf) zolotyje časy.*

'Jeg forsøgte at stjæle et guldur.'

Som det gerne skulle fremgå af oversættelserne, præsenterer perfektivt aspekt handlingen som en begivenhed, dvs. som en tilstand forårsaget af en aktivitet, hvorimod imperfektivt aspekt præsenterer handlingen som en proces, dvs. som en aktivitet, der har en tilstand som sit formål. Dansk er ligeglad med denne forskel og det kan derfor hævdes, at dansk springer over dette niveau, hvorved alle fortidsformer af danske handlingsverber

automatisk kommer til at referere til en begivenhed. Med andre ord har perfektum, plusquamperfektum og imperfektum alle det til fælles, at de refererer til en begivenhed. Det en russer skal lære er, at dansk præsenterer en begivenhed på forskellig vis gennem diverse forskellige tempusformer – en lingvistisk tankegang, der er helt fremmed for en russer. På det kognitive plan har en russer selvfølgelig samme nivauer, som en dansker, men det er svært at få adgang til det kognitive plan, når først sproget har sat sig fast.

I betragtning af at det netop postulerede mentale grundlag for perfektum og imperfektum giver umiddelbar god mening ved den gennemgående scenariobeskrivelse og samtidig også giver svar på noget external evidence er der tilsyneladende god grund til at gå videre og forsøge at opstille en grammatik med udgangspunkt i den mentale basis. Jeg skal understrege, at den grammatik, der opstilles nedenfor, netop er et resultat af en kognitiv analyse. Denne kognitive analyse lægger i sig selv nogle begrænsninger for den endelige grammatik, hvilket også vil fremgå nedenfor. Sagt på en anden måde ville min beskrivelse af det selvsamme problem formentlig have set anderledes – og på nogle punkter måske bedre – ud, hvis jeg udelukkende havde holdt mig til en rent lingvistisk synsmåde.

6. GRAMMATIKKEN

6.1. INDLEDENDE BEMÆRKNINGER

Hvis det mentale grundlag umiddelbart kunne overføres til en brugbar grammatisk beskrivelse, så var tingene måske ikke så vanskelige. Der vil imidlertid aldrig være et 1:1 forhold mellem kognitive strukturer og sproglige strukturer. Lad os anskueliggøre dette. Som allerede omtalt, lagrer en begivenhed sig kun som en film i fortidslagret og et fotografi i nutidslagret, hvis den er *direkte* oplevet af personen selv – man skal selv være til stede for at kunne optage filmen. Hvis nu perfektum blot var en verbalisering af nutidslagret og imperfektum blot en verbalisering af fortidslagret, så ville der være mange begivenheder, hvor kun perfektum kunne bruges, eftersom imperfektum kun ville være brugbar, hvis man selv havde oplevet dem. Med andre ord ville der kun være tale om et obligatorisk valg mellem de to former inden for et stærkt begrænset område, hvilket selvsagt – hævder jeg – går imod sprogets systemnatur.

Selv om sproget kan siges at være afledt af noget kognitivt, lever det sit eget liv og har sit eget helt selvstændige udtryks- og indholdssystem – et sprog er med andre ord ikke blot udtryk for et kognitivt indhold. Hjernens

har tilsvarende sit eget tegnsystem – sin egen mentale grammatik (som vi desværre ikke har umiddelbar adgang til) – akkurat ligesom sproget har sin egen grammatik. Der består et naturligt afledningsforhold og afhængighedsforhold mellem de to tegnsystemer. Sagt på en anden måde vil en sproglig kategoris væsen være defineret af noget kognitivt, men den vil altid blive generaliseret på sine egne præmisser. Lad os tage et illustrativt eksempel på dette fænomen.

Hvor direkte oplevede begivenheder (som allerede påpeget ovenfor) kan være lagret samtidigt i fortidslagret og i nutidslagret (hvorved imperfektum og perfektum i dansk kommer til at stå i opposition til hinanden), kan aktiviteter og tilstande ikke – de er enten i nutidslagret (så længe aktiviteten eller tilstanden består) eller i fortidslagret (når de ikke består længere). En naturlig konsekvens af dette ville være, at der ikke var et obligatorisk valg mellem perfektum og imperfektum i dansk ved de såkaldte simplex-verber. Derved ville perfektumsformen falde ud ved aktivites- og tilstandsverber, idet præsensformen kunne anvendes om det nutidige og imperfektum om det fortidige. Sprogets struktur og natur fordrer imidlertid, at formerne bruges ved alle typer af verber, hvorved vi også får en skelnen mellem perfektum og imperfektum ved samtlige simplex-verber. Det giver imidlertid sig selv, at hvis man forsøger at opstille en grammatik ud fra eksempler med udelukkende aktivitets- og tilstandsverber, så må det uvægerligt gå galt (jf. *I have seen Charles*, der i sin egentlige betydning er en ren tilstandsbeskrivelse omend transitiv): perfektumformens grammatiske betydning vil ikke og kan ikke være transparent, dvs. til at gennemskue, i dette tilfælde, da brugen af perfektum ved simplex-verber er generaliseret ud fra den oprindelige grammatik afledt ud fra handlingsverber med komplekst propositionelt indhold og derpå appliceret på dette helt anderledes propositionelle grundlag. At der virkelig er noget om snakken, fremgår af data fra modersmålstilegnelse, hvor perfektum og imperfektum i begyndelsen udelukkende bruges ved handlingsverber, dvs. ved komplekse verber, hvorimod perfektum helt er fraværende ved simplex-verber. Her bruges i stedet en konstruktion som "færdig spise" og "færdig sidde" svarende til det engelske *done*.

En anden væsentlig grund til, at der ikke består et 1:1 forhold mellem sprog og kognition, er, at sproget – helt i modsætning til det kognitive system – bruges som et kommunikationsmiddel, hvor afsender indgår i et socialt system og hele tiden må tage hensyn til hvem han taler med og hvad vedkommende ved og ikke ved om det emne, der er bragt på banen eller

skal bringes på banen. Netop på grund af dette afhængighedsforhold kan en sproglig kategori, der oprindeligt var direkte afledt af en kognitiv kategori, ikke blot ændre sin karakter, men også få en udvidet betydning ved den endelige grammatikalisering. Det er det, der tilsyneladende er sket med dansk perfektum og imperfektum. Perfektum præsenterer ikke blot begivenheden som et fotografi med et indeks på bagsiden, men angiver også, at begivenhedens informationsmæssige værdi er ny for modtager. Med andre ord er der sket det, at elementet af ny viden om en tilstand, der er knyttet til nutidslagret, og elementet af gamle planer og oplevelser, der er passé, der er knyttet til fortidslagret, er blevet ført over på modtager i form af betingelser: hvis det, man vil sige, er ny information for modtager, anvendes perfektum; hvis der er et element af gammel information – hvis fx modtager kender til ens planer – anvendes imperfektum.

Dette lader med andre ord antyde, at perfektum og imperfektum har en større betydning for det danske sprog end man måske umiddelbart forestiller sig. Det er faktisk de to former, der bevirker, at sproglige tegn i dansk er at betragte som *informationsenheder* eller – sagt på en anden måde – at dansk er et *modtagerbaseret sprog*, hvor de sproglige kategorier er at betragte som bærere af informationer og hvor en ytring som sådan kan siges at manifestere Bühlers appelfunktion. Det bemærkes, at bestemt og ubestemt artikel trækker på samme hammel, og at tilstedeværelsen af såkaldte præsentative sætninger af typen *Der er/var X* (et ukendt fænomen i de fleste andre sprog) og kløvede sætninger af typen *Det er/var X, der...* (ligeledes et ukendt fænomen i de fleste sprog) netop skyldes denne specialitet ved dansk. Man ser også det modtagerbaserede islæt i ganske almindelig konversation, hvor en dansker ustandseligt bruger partikler som *jo, nok, vel, bare*, m.v., der alle har den funktion at vise modtager, at man godt er klar over, at han ved noget om det, man siger eller skal til at sige.

6.2. DEN EGENTLIGE GRAMMATIK

I dansk er kategorien 'perfektum-imperfektum' en tempuskategori af en helt bestemt slags, idet den ikke handler om at lokalisere en situation i tid – som det ser ud til at være tilfældet i engelsk – men derimod om hvilken diskursverden, der tales i. Dette synspunkt ligger ikke så langt fra, hvad man kan læse i Glismann (1987), Harder (1996) og Herslund (1988) – dog med den store forskel i forhold til fx Herslund, at jeg mener, at den omtalte kategori har at gøre med tempus og således ikke med modus.

Imperfektum udpeger en fortidig diskursverden for modtageren, dvs. den information, der viderebringes via imperfektumsformer bliver serveret for modtageren som gammel information, der kan behandles som et afsluttet kapitel. Der er med andre ord ikke blot tale om fortidige begivenheder som sådan, men om alt, der kan henføres til en fortidig verden eller kan lagres af modtager som noget fortidigt, dvs. noget, som kunne have været, men som forblev i afsenders tankeverden, eller en fremtidig mulighed, som modtager kan regne for allerede passé. Denne fortidige diskursverden indgår som en slags ramme for selve det propositionelle indhold og dens indhold er præsupponeret, dvs. man kan aldrig negere dens eksistens. Ud over dette *præskriptive*, dvs. dette foreskrevne indhold, findes der selve det *deskriptive*, dvs. det beskrevne indhold eller med andre ord det indhold, der kan behandles som et afsluttet kapitel af modtager. Dette indhold er (i positiv form) asserteret og kan således betvivles, negeres og udsættes for spørgsmålstegn i det hele taget. Det er meget vigtigt at påpege, at selv om imperfektum ikke kan lade være med at referere til en begivenhed, så er indholdet ikke lig med denne. Begivenheden er via imperfektumsformen omsat til en film, hvor aktivitet og tilstand flyder ud i et dynamisk hele og derved kommer til at danne en uløselig enhed – i modsætning til fx russisk aspekt, der helt klart behandler handlinger som todelte størrelser bestående af en aktivitet og en tilstand. Dette kan formaliseres og anskueliggøres på følgende måde:

IMPERFEKTUM:

(24) *Den præskriptive ramme:*

$(\exists w_l w_e \in W_{past})_1$: Præsupponeret

Det deskriptive indhold:

$(X \text{ BRING } Y \text{ TO } L)_2$: Asserteret

I mere almindelige termer lyder grammatikken som følger: *Imperfektum præsenterer den begivenhed (eller aktivitet eller tilstand), der refereres til, som et flash-back, hvorunder modtageren vises en film.* Anvender vi nu grammatikken på vort tidligere eksempel *Jeg stjal et guldur* kan vi sige, at Sven med denne form viser Britha, at han refererer til den plan, som hun kendte til i forvejen. Han præsenterer begivenheden “jeg producerede en aktivitet, der var tilstrækkelig til, at jeg har et guldur” som et flash-back, dvs. Sven spoler sin film helt tilbage til dens begyndelse (hvor Britha for alvor slap taget) og

viser hende den lynende hurtigt – faktisk er det som om det kun er filmens titel, der bliver verbaliseret. Vi bemærker altså, at imperfektum ligesom den bestemte artikel knytter sig til gammel information, dvs. kun hvis modtager har en nøgle til den lagrede begivenhed i FORTIDSLAGRET, kan imperfektum bruges:

(25) *Jeg sagde det ikke til hende.*

- a. There exists a past world [where I intend to tell her] about which I hereby say: it is not the case that I BRING-IT-TO-HER EXPERIENCE.
- b. There exists a past world [where I have the opportunity to tell her] about which I hereby say: it is not the case that I BRING-IT-TO-HER EXPERIENCE.
- c. There exists a past world [where you claim that I tell her] about which I hereby say: it is not the case that I BRING-IT-TO-HER EXPERIENCE.

I (25a) drejer det sig om afsenderens intention, som modtager har kendskab til, hvorved afsender er tvunget til at anvende imperfektum. Den fungerer som nøglen til en allerede eksisterende fil i modtagers fortidslager. I (25b) ved afsender, at modtager ved, at der var en lejlighed, hvor afsender kunne have fortalt det pågældende til omtalte kvinde. I (25c) drejer det sig om benægtelse af noget, som modtager har påstået, afsender skulle have sagt. Vi kan altså se, at i (25a) og (25b) er der tale om negerede ytringer, mens der i (25c) er tale om det, der i litteraturen kaldes *denial*, dvs. en benægtelse.

Hvor imperfektum udpeger en fortidig diskursverden over for modtager, udpeger perfektum en nutidig diskursverden. Dette betyder, at afsender serverer modtager for ny information eller for information, der skal behandles som et åbent, uafsluttet kapitel. Med andre ord har vi at gøre med alt, hvad der kan henføres til en nutidig verden, dvs. ikke blot det reelt eksisterende, men også det, der er potentielt eksisterende i kraft af ens egne forestillinger. Denne nutidige diskursverden fungerer ligeledes som en slags ramme for selve udsagnet og udgør ligeledes en præsupposition. Formens deskriptive indhold er mere komplekst end imperfektums, idet den ud over den indpakkede begivenhed også omfatter den tilstand, som er ny viden for modtageren. Dette giver følgende:

PERFEKTUM:

(26) *Den præsriptive ramme:*

$(\exists w|w \in W_{\text{present}})_1$:

Præsupponeret

Det deskriptive indhold:

(Y EXIST WITH X BECAUSE

OF X's BRINGING Y ON L)₂:

Asserteret

I mere almindelige termer lyder grammatikken som følger: *Perfektum præsenterer den begivenhed, der refereres til, som et news-flash, hvorunder modtageren vises et fotografi.* Hvis vi anvender grammatikken på vor scenariobeskrivelse, får vi følgende: Med perfektum viser Sven, at han taler om noget, som er nyt for Britha. Hun ved ikke noget om gulduret, kun om hans planlagte og skemalagte handling, der omhandlede rede penge. Ved at bruge formen præsenterer Sven begivenheden "jeg producerede en aktivitet, der var tilstrækkelig til, at jeg har et guldur" som et news-flash, dvs. som en kort nyhedsformidling eller kort status-quo rapport. Herunder vises Britha en kopi af gulduret, der er genstand for den nye samtale, som Sven har sat i gang (i stedet for at fortsætte en allerede eksisterende samtale, som han kunne have gjort ved at bruge imperfektum). Det bemærkes, at perfektum indeholder akkurat samme betydning som imperfektum (X BRING Y TO Z) plus derudover selve tilstandsbeskrivelsen (q), der netop er *foregrounded* og udgør den nye information. Det giver perfektum et perspektiv som vi med Lyons' ord kunne kalde *antecedent-consequent* – i modsætning til russisk, hvor vi har *cause-effect* (jf. Lyons 1977). Det er denne antecedent-consequent struktur, der gengives af perfektumsformen: *have* står i forgrunden og indikerer nutidslagret og dermed elementet af ny information, medens *participiet* står i baggrunden og indikerer, at handlingen er fortidig som sådan. Ligesom den ubestemte artikel knytter perfektum sig således til ny information, dvs. man åbner et nyt kapitel eller en ny fil i NUTIDSLAGRET, hvorved der kan sættes lighedstegn mellem afsenders og modtagers lagrede viden.

6.3. DEN UDVIDEDE GRAMMATIK - FRA SITUATIONSBESKRIVELSE TIL KARAKTERISTISK

Som tidligere nævnt kan perfektum af tilstands- og aktivitetsverber ikke bruges til at betegne et resultat, dvs. bruges i sin hovedfunktion, som jeg kalder *news-flash*, men som andre har kaldt *Hot news*. Vi kan nu forklare

hvorfor. Simplex-verber indeholder kun en enkelt proposition og perfektum kræver ikke blot en tilstandsbeskrivelse (*q*) – svarende til *consequent* – men også en hel handlingsbeskrivelse (*because of a p-and-q*) – svarende til *antecedenten*. Med andre ord fordi der ikke er noget fysisk, der lades tilbage efter at have været i en tilstand eller i en aktivitet – i modsætning til gulduret, der var udbyttet af stjele-handlingen – er der ikke noget at lagre som en *indexed state model* og derfor heller ikke noget at verbalisere af. Det viser sig imidlertid, at den såkaldte *Experiential Perfect* er afledt af den samme kognitive struktur:

(27) *Peter har været to år i hæren.*

(27') "Peter har **egenskaben** 'at have været to år i hæren' fordi han har været to år i hæren" (eller egenskaben *q* på grund af den fysiske tilstand *q*).

Med andre ord er (27) en slags psykologisering eller inderliggørelse af den egentlige betydning, dvs. "egenskaben *q* på grund af den fysiske tilstand *q*" er en psykologisk fortolkning af "*q* på grund af en fortidig *p*-og-*q*". Dette får mig til at sige, at vi egentlig ikke skal bruge en anden grammatik for at få denne betydning med. Den forekommer som bekendt også ved handlingsverber, fx:

(28) a. *Peter har dræbt en rotte.*

b. *Sven har (engang) stjålet et guldur.*

Jeg hævder, at det sådan set er den samme semantik, der ligger til grund for disse to anvendelser. Den oprindelige anvendelse indeholder en ekstern reference til *en situation* – pragmatisk set giver den en *situationsbeskrivelse*. Den afledte anvendelse indeholder en intern reference til en psykologisk verden – pragmatisk set giver den en *personkarakteristik*.

(29) a. *Peter har (lige) mistet alle sine fortænder. Hvad skal vi gøre?*

b. *Peter har mistet alle sine fortænder. Han ser herrens ud.*

I (29a) præsenteres begivenheden som et *news-flash*, hvor det er fortænderne, der er tema, dvs. det nye samtaleemne. I (29b) præsenteres den samme

begivenhed som en egenskab ved den pågældende person – her er det Peter, der er tema og topik, dvs. Peter er hovedpersonen i selve ytringen og i hele historien. I (29a) beskriver afsender den ydre verden i informations-termer; i (29b) forudsættes den ydre verden og afsender karakteriserer sætningens subjekt.

Hvis vi betragter de to andre funktioner, nemlig *current relevance* og *persistent perfect*, så viser det sig, at de begge anvendes netop som karakteristik:

(30) a. *Peter har fortalt en løgn og derfor skal du ikke spørge ham.*

b. *Peter har nu fortalt den samme løgn i tredive år.*

(31) a. *Peter har gået på Universitetet.*

b. *Peter har nu gået på Universitetet i 10 år.*

I (30a) og (30b) tales der netop om Peter og ikke om løgnen. Det relevante islæt ved perfektum giver sig udslag i, at modtager kan bruge en angivet karakteregenskab ved en person til at gå videre i sin egen tankegang og deducere sig frem til noget, der som regel holder i alle normale verdener (jf. *Jeg har arbejdet hårdt idag → Så må du være træt*). I (31a) og (31b) spiller det ingen rolle om vedkommende stadigvæk går på Universitetet eller ej: det er stadigvæk en nutidig egenskab ved personen, at man har gået der ti (om man vil fortsætte endnu nogle år er irrelevant). Pointen er altså, at det er de ti år på universitetet, der har sat sig varige spor, og ikke, at man stadigvæk er der.

Vi kan således konkludere, at perfektum har en standardbetydning (*q på grund af en p-og/eller-q*), der kan bruges på to forskellige måder: enten som en nyhedsformidling, hvor det er en ekstern egenskab ved virkeligheden, der fortælles om, eller som baggrundsstof, hvor det er en intern egenskab ved primært personer, der er på dagsordenen.

6.4. MODALPERFEKTUM SOM DEL AF ET PERIFERT SYSTEM

Den såkaldte *Modalperfektum* kunne måske meget vel beskrives ud fra den samme model, men her tvinger den særlige kognitive indfaldsvinkel mig til at hævde noget andet. Som sagt bibringer modalperfektum en betydning af, at begivenheden er indirekte oplevet, dvs. man har ikke selv set begiven-

heden finde sted, men ud fra diverse spor opstiller man en hypotese om, hvad der er fundet sted. Imperfektum kunne her bruges som noget, der fortalte modtageren, at afsender selv har set begivenheden, dvs. oplevet den direkte. Det er vigtigt at bemærke, at hverken modalperfektum eller (hvad jeg tillader mig her at kalde) modalimperfektum findes i engelsk, hvor formerne ellers alt andet lige har samme funktioner (at tidsforståelsen er anderledes er en anden sag) og hvor det centrale sprogsystem også er modtagerbaseret, dvs. bygger på distinktionen *gammel vs. ny information*. Det skal yderligere understreges, at der som allerede nævnt findes sprog, hvor den anvendelse er hovedbetydningen. Det drejede sig om grusisk, tyrkisk, bulgarsk, m.fl. Disse sprogs systemer opererer ikke med ny og gammel information, men betragter de sproglige enheder som oplevelsesenheder, hvorfor det er vigtigt at skelne imellem, om afsender selv har oplevet den refererede begivenhed, om han baserer det fortalte på en række indirekte beviser eller om han videregiver, hvad en anden har fortalt ham. Disse sprog er afsenderbaserede – det er således ikke blot en kategori, men alle kategorier i disse sprog, der adskiller sig fra de danske. Jeg skal derfor hævde, at den modale anvendelse af såvel perfektum som imperfektum i dansk ikke hører det centrale system til, men derimod et perifert system, der er afsenderbaseret. Om dette perifere system er inspireret af perfektum brugt som en karakteristik skal jeg lade være usagt – meget kunne tyde på det, eftersom en karakteristik netop kommer af afsenders egne oplevelser.

Der er faktisk andre ting, der tyder på, at der skulle være et perifert afsenderbaseret system i dansk. Det drejer sig om *s-* og *blive*-passiv brugt absolut (jf. 32) og brugt med modalverber (jf. 33).

(32)a. *Der tales dansk i Sverige.*

b. *Der bliver talt dansk i Sverige.*

(33)a. *Han må fyres i morgen.*

b. *Han må blive fyret i morgen.*

I (32a) konstaterer man blot, at man ved, at dansk bruges til at kommunikere med i Sverige; i (32b) markerer afsender, at han selv har oplevet det. At der er noget om dette, fremgår af følgende eksempler:

(34)a. **Se! Hunden køres ned!*

b. *Se! Hunden bliver kørt ned!*

I (33a) drejer det sig om deontisk modalitet, dvs. en viden man besidder; i (33b) drejer det sig om epistemisk modalitet, dvs. om en tro, man har fået via nogle ting, som man har observeret. Det slående er, at engelsk ikke skelner mellem to forskellige former for passiv og heller ikke skelner mellem deontisk og epistemisk modalitet, hvorfor *He must be fired tomorrow* er tve-tydig. Med andre ord kan vi hævde, at en af de grundlæggende ting, der adskiller dansk fra engelsk, er det, at dansk har et perifert system, der er afsenderbaseret. Det kan være en fidus at vide ikke blot for danskere, der skal lære engelsk, men også for udlændinge, der skal lære dansk.

Hvis der i dansk findes et centralt modtagerbaseret system, der behandler sætninger som informationsenheder, og derudover et perifert afsenderbaseret system, der behandler sætninger som oplevelsesenheder, må tankegangen nødvendigvis dukke op flere steder. Det drejer sig bl.a. om valg af tempus i narrativ diskurs, hvor en dansker enten kan vælge imperfektum eller præsens. Jeg vil hævde, at valget er betinget af eksistensen af disse to forskelligartede systemer: vælger man imperfektum, fortæller man en historie med informationer til modtageren; vælger man præsens, fortæller man en historie med sine egne oplevelser. Derfor er det forudsigeligt, at visse emner (fx politiske) naturligt peger på imperfektum, medens andre (fx dramatiske optrin) naturligt peger på præsens.

7. KONKLUDERENDE BEMÆRKNINGER

Det viser sig, at den netop gennemgåede teori indirekte kan forklare, hvorfor distinktionen tilegnes så sent – som sagt mellem 3;6 og 4;6. Teorien siger som bekendt, at perfektum har noget med news-flash at gøre, hvori- mod imperfektum har noget med flash-back at gøre. Dette lader antyde, at hvad afsender mener, at modtageren ved i forvejen, må have en stor betydning for valg af form. Perner (1991 og 1992) brugte eksperimentelle undersøgelser for at kunne påvise, hvornår børn har en teori om, hvad andre mener (det der kaldes *Theory of mind*). Man præsenterede børn i forskellige aldersgrupper for en kasse, hvor der udenpå var afbildet nogle *candies*. Børnene blev nu spurgt om, hvad de mente, der var inde i kassen. Der var selvfølgelig *candies*. Kassen blev nu åbnet og det viste sig, at der var *pen-*

cils. Alle blev nu spurgt om, hvad de mente det næste barn ville tro, der var i kassen. Børn under ca. 3 1/2 år svarede *pencils*, medens børn der var ældre – typisk børn omkring 4 års alderen – svarede *candies*. Netop først omkring 4 års alderen ved børn, at andre børn godt kan have en anden viden end dem selv. Først i denne alder er man altså moden nok til at kunne anvende perfektum og imperfektum rigtigt, dvs. som en tempusform af en speciel slags og ikke som en aspekt- eller modusform.

L I T T E R A T U R

- Aksu-Koç, Ayhan (1988): *The acquisition of aspect and modality: the case of past reference in Turkish*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Antinucci, Francesco & Miller, Ruth (1976): How children talk about what happened. *Journal of Child Language* 3.167-190.
- Barwise, Jon, and Perry, John (1983): *Situations and attitudes*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Bloom, L.M. et al. (1980): Semantics of verbs and the development of verb inflections in child language. *Language* 56.386-412.
- Bybee, Joan L. (1994): *The evolution of grammar: Tense, aspect and modality in the languages of the world*. Chicago: University of Chicago Press.
- Chafe, Wallace (1970): *Meaning and the structure of language*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Comrie, Bernard (1976): Aspect. *An introduction to the study of verbal aspect and related problems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Comrie, Bernard (1985): *Tense*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Couper-Kuhlen, E. (1987): Temporal relations and reference time. *Essays on tensing in English*, ed. by Alfred Schopf, 7-25. Tübingen: Niemeyer.
- Davidson-Nielsen, Niels (1990): *Tense and Mood in English. A comparison with Danish*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Declerck, Renaat (1995): Is there a relative past tense in English? *Lingua* 97. 1-36.
- Durst-Andersen, Per (1984a): Produktionsstrategier og stadier i barnets fonologiske udvikling. *Småbørnsforskning i Danmark* X.78-102.
- Durst-Andersen, Per (1984b): The acquisition of tense in Danish: Strategies and cognitive capacities. *Proceedings from child language symposium 1*, ed. by Ragnhild Søderberg, 18-29. Lund: Department of Linguistics.
- Durst-Andersen, Per (1992): *Mental grammar. Russian aspect and related issues*. Columbus, Ohio: Slavica

- Durst-Andersen, Per (1993/94): Sproglige supertyper. *Sprint* 2/93: 25-29 & 1/94: 6-18.
- Durst-Andersen, Per (1996): Towards a multifunctional grammar. 'Language, reality, and mind' in a grammatical description. *Hermes* 17.75-102.
- Durst-Andersen, Per & Herslund, Michael (1996): The syntax of Danish verbs: Lexical and syntactic transitivity. *Content, expression and structure. Studies in Danish functional grammar*, ed. by E. Engberg-Pedersen et al., 65-102. Amsterdam and New York: John Benjamins.
- Fenn, Peter (1987): *A semantic and pragmatic examination of the English perfect*. Tübingen: Gunter Narr Verlag
- Glismann, Otto (1987): Om tid og tempus. *Nydanske studier* 16/17.237-57.
- Glismann, Otto. (MS). Tid – tempus (22 sider).
- Hansen Aage (1967): *Moderne dansk 3*. København: Grafisk Forlag.
- Harder, Peter (1996): *Functional semantics. A theory of meaning, structure and tense in English*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Harris, J. (1984): Syntactic variation and dialect divergence. *Journal of Linguistics* 20.303-327
- Heine, Bernd (1992): Grammaticalization chains. *Studies in Language* 16.335-368.
- Herslund, Michael (1988): Tense, time and modality. *Papers from the Tenth Scandinavian conference of linguistics*, Vol. 1, ed. by Victoria Rosén, 289-300. Bergen: University of Bergen.
- Huddleston, Rodney (1984): *Introduction to the grammar of English*. Cambridge: Cambridge University Press
- Jespersen, Otto (1924): *Philosophy of grammar*. New York: H. Holt.
- Jespersen, Otto (1933): *Essentials of English grammar*. London: Allan and Unwin.
- Kilby, David (1984): *Descriptive syntax and the English verb*. London: Croom Helm.
- King, Larry D. (1983): The semantics of tense, orientation, and aspect in English. *Lingua* 59.101-154
- Klinge, Alex (1988): *Tempus i engelsk. En funktionelt orienteret redegørelse med særligt henblik på en sammenføring af analysemetoder* (=ARK 42). København: Handelshøjskolen i København.
- Korrel, Lia. (1993): The use of the present perfect in English and in Dutch: A look behind the scenes. *Lingua* 89.1-37
- Leech, Geoffrey N. (1971): *Meaning and the English verb*. London: Longman.
- Lyons, John (1977): *Semantics 2*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McCawley, James. D. (1971): Tense and time in English. *Studies in linguistic semantics*, ed. by Ch. J. Fillmore and D. Terence Langendoen, 96-113. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- McCawley, James D. (1981): *Everything that linguists have always wanted to know about logic*. Chicago: University of Chicago Press.
- Michaelis, Laura A. (1994): The ambiguity of the English present perfect. *Journal of Linguistics* 30.111-157
- Miller, George A., and Johnson-Laird, Philip N. (1976): *Language and perception*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Mittwoch, A. (1988): Aspects of English aspect: on the interaction of perfect, progressive and durational phrases. *Linguistics and Philosophy* 11.203-254

- Perner, Josef (1991): *Understanding the representational mind*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Perner, Josef (1992): Grasping the concept of representation. Its impact on 4-year-olds' theory of mind and beyond. *Human Development* 35.146-155
- Quirk, R. et al. (1985): *A comprehensive grammar of the English language*. London: Longman.
- Reichenbach, H. (1947): *Elements of symbolic logic*. New York: The Free Press.
- Saurer, Werner (1984): *A formal semantics of tense, aspect and aktionsarten*. Bloomington, Indiana: The Indiana University Linguistics Club.
- Schwenter, Scott A. (1994): "Hot news" and the grammaticalization of perfects. *Linguistics* 32.995-1028.
- Seuren, Pieter A.M. (1985): *Discourse semantics*. Oxford: Basil Blackwell.
- Stephany, Ursula (1985): *Aspekt, Tempus und Modalität: zur Entwicklung der Verbalgrammatik in der neugriechischen Kindersprache* (=Language Universals Series, 4). Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Sweet, H. (1900): *A new English grammar: Logical and historical* (2 vols). Oxford: Oxford University Press.
- Sørensen, H. (1964): On the semantic unity of the perfect tense. *English studies presented to R.W. Zandvoorts on his 70th birthday*, 74-85. Amsterdam: Sweets & Zeitlinger.
- Vikner, Steen (1985): Reichenbach revisited: one, two or three temporal relations? *Acta Linguistica Hafniensia* 19.2.81-98.
- Wallace, S. (1982): Figure and ground: The interrelationships of linguistic categories. *Tense-aspect: Between semantics and pragmatics*, ed. by Paul J. Hopper, 201-223. Amsterdam: John Benjamins.
- Waugh, Linda R. (1987): Marking time with passé composé: towards a theory of the perfect. *Linguisticae Investigationes* 11.1-47.
- Zwicky, Arnold (1975): The strategy of generative phonology. *Phonologica 1972: Akten der zweiten internationalen Phonologie-Tagung*, ed. by W. Dressler and F.V. Mares, 151-168. München: Fink Verlag